

OHROŽENÝ BROUK ŠTÍTONOŠ OMANOVÝ (*CASSIDA MURRAEA*, COLEOPTERA, CHRYSOMELIDAE) V PARDUBICKÉM KRAJI. POZNÁMKY K ROZŠÍŘENÍ, BIONOMII, CHOVÁNÍ A STANOVIŠTNÍM NÁROKŮM

Jakub Horák

Oddělení indikátorů biodiverzity, Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví,
Květnové náměstí 391, 252 43 Průhonice, e-mail: jakub.sruby@seznam.cz

Štítonoš omanový (*Cassida murraea* Linnaeus, 1767) je oligofágní brouk z čeledi mandelinkovitých (Chrysomelidae). Jeho živnými rostlinami u nás jsou omány (*Inula* spp.: Asteraceae) (např. STREJČEK 2000). U většiny štítonošů zpravidla přezimují dospělci, kteří jsou aktivní již časně zjara. Po krátkém žíru kladou samice vajíčka na spodní stranu listů živné rostliny. Kladení pokračuje většinou až do léta. Dospělci i larvy jsou ektofágní (např. OBERMEIER & ZWÖLFER 1999). Stejně jako většina dalších zástupců podčeledi Cassidinae štítonoš omanový má u nás jednu nebo více generací v závislosti na podmínkách prostředí (J. Pelikán, os. sděl.). Druh se vyskytuje zpravidla na vlhčích lokalitách. Těžiště rozšíření štítonoše omanového je v ČR na jižní Moravě a v českém termofytiku (SEKERKA 2006, 2007). Štítonoš omanový je velmi lokální druh vázaný na zachovalé luční až polostepní stanoviště. V červeném seznamu je uveden v kategorii ohrožený (STREJČEK et BEZDĚK 2005). STREJČEK (2000) ho uvádí v kategorii reliktní. Druh je udáván recentně v Pardubickém kraji SEKERKOU (2006) z Mazurových chalup (Hoděšovice) a Lodrantu (Litětiny).

VÝSKYT, BIONOMIE A CHOVÁNÍ

Výskyt štítonoše omanového jsem ověřil v roce 2008 v lokalitách Mazurovy chalupy a Boršov (výše jmenovaný v širším pojetí jako Lodrant). Dále jsem druh nově našel v území Srubských mokřin (čtverec faunistického mapování 6063, obr. 1). Konkrétně v lokalitě Vstavačová louka (WGS84: 49°59'01,836"N; 16°11'52,677"E), na pomezí katastrů Sruby a Choceň. Louka je územně chráněna jako dochovaný zbytek původních slatin se zástupci ohrožené flóry. Jedná se o vlhkou mírně svažitou louku s jihozápadní expozicí o rozloze 0,9 ha. Vyskytuje se zde například vstavač kukačka (*Orchis morio*), početná populace kruštíku bahenního (*Epipactis palustris*) či velmi vitální populace kosatce sibiřského (*Iris sibirica*) (např. FALTYSOVÁ et al. 2002). Z ohrožených

živočichů se zde vyskytují například totenoví modrásci (HORÁK, ZÁMEČNÍK & HULA 2008). Louka je kosena dle klimatických podmínek jednou nebo dvakrát ročně v pásech (obr. 4). V lokalitě je živnou rostlinou štítonoše omanového oman vrbolistý (*Inula salicina*). Štítonoš omanový je tak dalším ohroženým zástupcem fauny této v minulosti málo faunisticky zkoumané lokality.

V lokalitě Vstavačová louka jsem se také věnoval pozorování aktivity a chování druhu.

První nález tří dospělců pochází z konce dubna 2008. Poté jsem druh pozoroval průběžně (24. 5. – 1 dospělec, 15. 6. – 3 d., 29. 6. – 1 d., 1 kukla, 15. 7. – 2 d., 3. 8. – 3 d.). Na konci srpna byly čerstvě obražené omany po první seči znovu pokoseny a nepokosené ze senoseče byly již zaschlé. Od té doby až do příští sezony jsem sledovaný druh nezaznamenal. Stejně pozorování jsem opakoval i v průběhu následujícího roku 2009, kdy jsem lokalitu navštívil celkem pětkrát (29. 4., 22. 5., 20. 7., 22. 8., 21. 9.). První čtyři návštěvy byly pozitivní. Na konci září jsem druh i přes prezenci čerstvě obražených rostlin již nenalezl. Vždy jsem pozoroval od dvou do deseti jedinců, nejvíce jich bylo na přelomu jara a léta. Zdá se, že v lokalitě preferuje štítonoš omanový čerstvě živné rostliny. Z vývojových stádií jsem našel larvy v červnu a jednu kuklu na konci července (obr. 3). Hlavní část aktivity jsem pozoroval zhruba od 17 hod., kdy se i za velmi teplého počasí dospělci objevovali na květech a listech živné rostliny. Jindy aktivovali i během dne, pokud bylo čerstvě po dešti. Létat jsem viděl druh pouze jednou na konci května 2009 těsně po poledni. Zjištěná populační hustota druhu byla zpravidla nízká. V lokalitě Boršov jsem oproti Vstavačové louce při zmiňovaných vhodných podmínkách napočítal i desítky dospělců na živných rostlinách. Podobně jako u jiných sedentárně žijících živočichů je tak populační hustota pravděpodobně ovlivněna množstvím živné rostliny (např. KRAUSS, STEFFAN-DEWENTER et TSCHARNTKE 2004).

POZNÁMKY K STANOVIŠTNÍM NÁROKŮM

Štítonoš omanový patří mezi ohrožené druhy naší fauny. Tento brouk je pravděpodobně pozůstatkem někdejší fauny rozvolněných lesních stanovišť s mnoha nelesními enklávami. Konkrétně se nabízí srovnání vitálnějších a propojenějších bělokarpatských populací právě s polabskými, kde je druh velmi lokální. Bílé Karpaty jsou doposud dobře dochovaným pozůstatkem extenzivní lidské činnosti. Oproti tomu ve východních Čechách se jedná většinou o jednotlivé nálezy v chráněných územích v těsné blízkosti lesa. Druh je tak vytlačen z intenzivně obhospodařovaných luk a pastvin a jeho šíření zamezují i hustě zakmeněné lesní porosty. Pro jeho přežití se jeví být nezbytná tradiční mozaikovitá péče, jakou je například šetrná pastva

v kombinaci s kosením. Tak tomu bylo dle pamětníků i v minulosti, kdy se území přepásalo několika kravkami na úvazu, tzv. týdrováním. Srubské mokřiny jsou tedy poměrně dochovaným pozůstatkem stanovišť, které se dříve nacházely v Polabské nížině. Celé toto území by si bezesporu zasloužilo větší pozornost. Nedaleko sebe zde žijí druhy indikující bezlesí s druhy preferujícími převážně lesní prostředí (HORÁK & ADAMOVÁ 2009). Lokalita je v současnosti ohrožena plánovanou výstavbou dálničního přívaděče. Ohrožení živočichů vlhkých stanovišť je i v místy stále probíhajícím odvodňování stanovišť.

SUMMARY

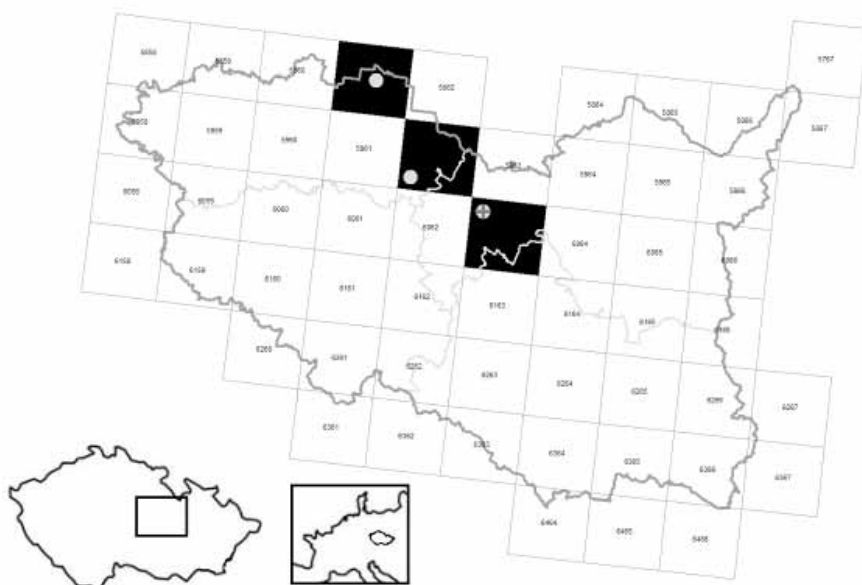
I presented notes to distribution, phenology, behaviour and habitat requirements of endangered tortoise beetle *Cassida murraea* from the Pardubice Region. One new locality in an area of Srubské mokřiny (Sruby and Choceň envs.) is also presented.

Rád bych poděkoval Janu Pelikánovi za mnoho cenných informací a připomínek (v jeho sbírce jsou také uloženy všechny dokladované exempláře š. omanového z lokality), dále Lukáši Sekerkovi za kritické poznámky, které mi velmi pomohly vylepšit tento příspěvek. Poděkování patří i Janě Horákové za pročetní rukopisu. Tato studie byla podpořena výzkumným záměrem MŽP č. MSM 6293359101.

LITERATURA

- FALTYSOVÁ H., BÁRTA F. et al. (2002): Pardubicko. – In: MACKOVČIN P. & SEDLÁČEK M. (eds.): Chráněná území ČR, svazek IV. AOPK ČR a EkoCentrum Brno, Praha, 316 pp.
- HORÁK J. & ADAMOVÁ J. (2009): Contribution to knowledge of two rare saproxylic beetles (Coleoptera) from Eastern Bohemia (Czech Republic). – *Elateridarium*, 3: 7-18.
- HORÁK J., ZÁMEČNÍK J. & HULA V. (2008): Nové nálezy modrásků z rodu *Phengaris* (syn. *Maculinea*) (Lepidoptera: Lycaenidae) v Pardubickém kraji (Česká republika) s poznámkami k péči o jejich stanoviště. – *Východočeský sborník přírodovědný – Práce a studie*, 15: 265-279.
- KRAUSS J., STEFFAN-DEWENTER I. & TSCHARNTKE T. (2004): Landscape occupancy and local population size depends on host plant distribution in the butterfly *Cupido minimus*. – *Biological Conservation*, 120: 355-361.
- ÖBERMAIER E. & ZWÖLFER H. (1999): Plant quality or quantity? Host exploitation strategies in three Chrysomelidae species associated with Asteraceae host plants. – *Entomologia Experimentalis et Applicata*, 92: 165-177.
- SEKERKA L. (2006): Cassidinae and Hispininae preserved in the East Bohemian Museum in Hradec Králové. – *Acta Musei Reginaehradecensis Series A. Scientiae Naturales*, 31: 89-102.

- SEKERKA L. (2007): Notes on distribution of tortoise beetles (Coleoptera: Chrysomelidae: Cassidinae) from Bohemia. – *Sborník Severočeského Muzea, Přírodní Vědy*, 25: 87- 96.
- STREJČEK J. (2000): Katalog brouků (Coleoptera) Prahy. Svazek 1. Čeledi Chrysomelidae (s. lato), Bruchidae, Urodontidae. Praha, 100 pp.
- STREJČEK J. & BEZDĚK J. (2005): Chrysomelidae pp. 533-539. – In: FARKAČ J., KRÁL D. & ŠKORPÍK M. (eds.): Červený seznam ohrožených druhů České republiky. Bezobratlí. AOPK ČR, Praha, 758 pp.

Obr. 1. Mapa známých lokalit štíttonoše omanového (*Cassida murracea*) v Pardubickém kraji, nová lokalita je označena křížkem.

Legenda: Faunistické čtverce jsou označeny číslem faunistického mapování, obsazené čtverce jsou vyplněny černou barvou, přibližná místa nálezů jsou označena světle šedým kolečkem, hranice studovaného území je vyznačena tlustou tmavě šedou čarou, hranice okresů jsou tenkou světle šedou čarou.

Obr. 2. Dospělec štítonoše omanového (*Cassida murraea*) na květu omanu vrbového (*Inula salicina*) z popsané lokality.

Obr. 3. Kukla štítonoše omanového (*Cassida murraea*) na spodku listu omanu vrbového (*Inula salicina*) z popsané lokality.

Obr. 4. Mozaikové kosené lokality v sezoně 2009, na fotografii je stav vegetace těsně po druhé seči. Všechny fotografie jsou autorské.